

BOLETUS POIKILOCHROMUS PÖDER, CETTO & ZUCCHER., UNA RARA ESPÈCIE MEDITERRÀNIA TROBADA A CATALUNYA

S. BOIX¹, J. MOISÉS¹, J. LLISTOSELLA² i L. LLORENS-VAN-WAVEREN²

1.- Bitxac, Associació de Micologia de les Terres de l'Ebre, c/ Sant Sebastià, 64; 43870 Amposta (Tarragona).
sboixijovani@yahoo.es; joan_moises@yahoo.es

2.- Institut de Recerca de Biodiversitat (IRBIO), Dept. Biologia Vegetal, Universitat de Barcelona; av. Diagonal 643, 08028 Barcelona. jllistosella@ub.edu; l_lorens@ub.edu

Resum. *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., una rara espècie mediterrània trobada a Catalunya. Es menciona la presència a Catalunya de *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., una espècie d'afinitats ecològiques mediterrànies i relativament rara, trobada en un alzinar (*Quercus ilex*), sobre substrats carbonatats, a les Terres de l'Ebre. Es comenten i s'il·lustren els principals trets morfològics, com també la seva posició taxonòmica i distribució a la Península Ibèrica.

Paraules clau: *Boletus poikilochromus*, Catalunya, Península Ibèrica.

Abstract. *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., a rare mediterranean species, found in Catalonia. *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., a rather rare species with mediterranean ecological requirements has been found in a holm-oak (*Quercus ilex*) wood, on soils rich in carbonates, in the Terres de l'Ebre area (SW Catalonia, Spain). The most relevant morphological features are mentioned and discussed. Its taxonomic placement and geographical distribution in the Iberian Peninsula are also summarised.

Key words: *Boletus poikilochromus*, Catalonia, Iberian Peninsula

Resumen. *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., una rara especie mediterránea hallada en Cataluña. Se menciona la presencia en Cataluña de *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., una especie de afinidades ecológicas mediterráneas y relativamente rara, hallada en un encinar (*Quercus ilex*), sobre substratos carbonatados, en las Terres de l'Ebre. Se comentan e ilustran los principales caracteres morfológicos, así como su posición taxonómica i distribución en la Península Ibérica.

Palabras clave: *Boletus poikilochromus*, Cataluña, Península Ibérica.

INTRODUCCIÓ

En el marc de les activitats de prospecció micològica que en els darrers anys estem duent a terme a les Terres de l'Ebre (al Montsià, el Baix Ebre, la Terra Alta i als Ports, principalment), la tardor de 2010 vàrem trobar diverses vegades un *Boletus* que ens va cridar l'atenció pels seus caràcters morfològics poc habituals i, sobretot, per l'olor que desprenia, molt intensa, persistent i fruitada, que es manté fins i tot en els exemplars deshidratats per a la seva conservació. El vàrem identificar com *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher. i volem donar-lo a conèixer, en aquest treball, com a una espècie també present a Catalunya.

MATERIAL I MÈTODES

Per al seu estudi, hem seguit les tècniques de microscòpia habituals en la morfotaxonomia dels agàrics. Per a les imatges microscòpiques, hem utilitzat un microscopi Leica DMR, equipat amb lents i prismes de contrast interferencial de Nomarski, i una càmera fotogràfica digital InfinityX. Les imatges han estat tractades amb el software de DeltaPix (versió 1.13.5), que ens ha permès de sobreposar, en una sola fotografia, tres o quatre imatges obtingudes a diferent focus, per tal d'obtenir una fotografia final amb un focus i profunditat de camp superior als de les imatges originals. Per a la fotografia de camp, hem utilitzat una càmera Canon EOS 20D. Part del material estudiat es conserva a la micoteca del Centre de Documentació de Biologia Vegetal (CDocBiV, Herbari BCN) de la Universitat de Barcelona.

Boletus poikilochromus Pöder, Cetto & Zuccher., *Mycologia Helvetica*, 2: 159 (1987).

DESCRIPCIÓ. *Boletus poikilochromus* es caracteritza per ser una espècie de mida mitjana i d'aspecte sovint robust, amb el pileu de fins a 10-12 cm de diàmetre, hemisfèric o més o menys convex, amb la cutícula llisa i brillant en temps humit, però mat i una mica vellutada en assecar-se, de color molt variat i poc uniforme, des de l'ocre groguenc fins al bru olivaci o el bru vermellós, que es taca sovint de roig ataronjat o roig vinós fosc, i de blau fosc en manipular-lo; a les ferides, la carn pren una coloració ferruginosa pàl·lida. L'estípit és robust, de fins a 3-4 cm de diàmetre, més o menys claviforme o, fins i tot, ventrut, sovint amb la base lleugerament radicant; el seu color és també força variable, des del groguenc o el bru ataronjat fins el bru rogenc o ferruginós, sovint clapejat de diversos colors i tacat de blau fosc quan es manipula; té un reticle molt evident a la superfície, sobretot vers l'apex, format per malles amples de color primer groguenc, però progressivament bru rogenc o ferruginós en madurar.

Boletus poikilochromus Pöder, Cetto & Zuccher (fotografia de S. Boix)

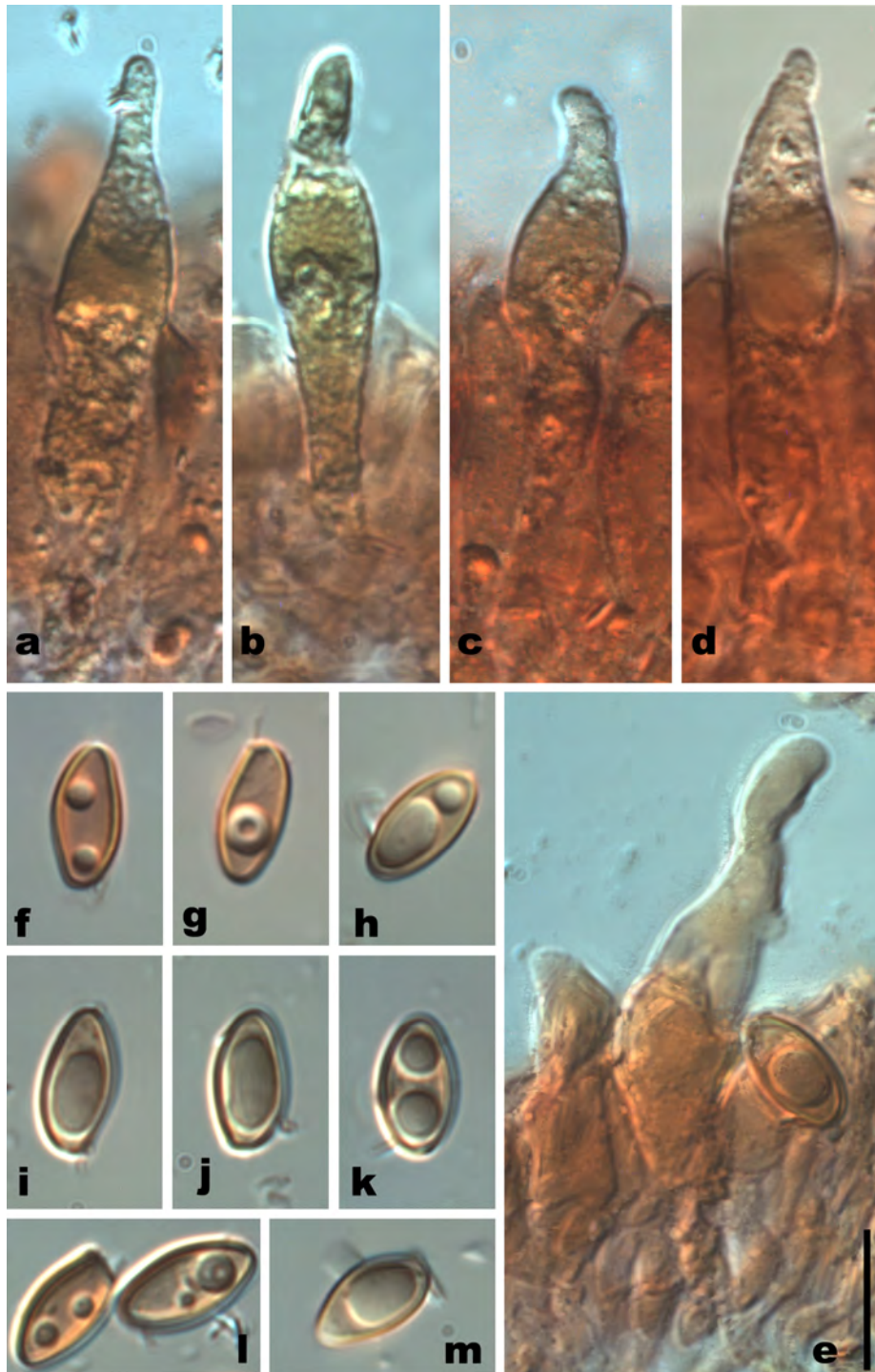

Fig. 1.- *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher; a-e) pleurocistidis; f-m) esporas. Escala 10 μ m

L'himenòfor el formem tubs de fins a 10 mm de llargada, adnats, de color groguenc, amb els porus també groguencs al principi, però aviat s'enfosqueixen i es taquen o prenen tons ataronjats o ferruginosos; es taquen de blau fosc al manipular-los. La carn és groguenca, de vegades rosada sota la cutícula, i vira immediatament al blau-verd o blau fosc en tallar-la; amb el temps, però, pren una tonalitat ocre ataronjada característica. Sabor suau, no destacable; olor molt intens, que es detecta sovint fins i tot en el material deshidratat, de confitura de fruita o de fruita fermentada, molt característic.

Microscòpicament, es caracteritza per les espores de $10-12,5 \times 4,5-5,5 \mu\text{m}$, el·lipsoidals o fusiformes, llises i gutulades, amb la paret relativament gruixuda. Els pleurocistidis són abundants i mesuren fins a $55 \times 12 \mu\text{m}$, són fusiformes o lageniformes, de vegades amb un coll relativament llarg, sovint amb el contingut cel·lular més refringent i brunenc. Caulocistidis presents, de morfologia semblant als pleurocistidis.

MATERIAL ESTUDIAT. Encreuament del sender cap a la font del Bosc Negre i el Barranc del Bosc Negre, El Toscar, Alfara de Carles (Baix Ebre). UTM: 276395-452501, 590 m; en un bosc de *Quercus ilex*, sobre substrat calcari, 09-09-2010, leg. S. Boix; *ibid.* 23-09-2010, leg. S. Boix; *ibid.* 01-10-2010, leg. S. Boix (Herbari BCN); *ibid.* 07-10-2010 J. Moisès i S. Boix.- Xalet de Romero, el Toscar, Alfara de Carles (Baix Ebre), UTM: 276790-4525604, 490 m; en un bosc de *Quercus ilex*, sobre substrat calcari, 07-10-2010, leg. J. Moisès i S. Boix.

OBSERVACIONS. Es tracta d'una espècie de la secció *Luridi*, relativament rara, de preferències ecològiques clarament mediterrànies. Creix als alzinars de la terra baixa, sovint a la vora de la costa, típicament en substrats carbonatats, a finals de l'estiu o principis de la tardor. Descrita originàriament del centre de la península italiana (PÖDER, 1987), ha estat citada algunes vegades a la península ibèrica, concretament a les províncies de Guadalajara (CALONGE & REDEUILH, 2000), Sevilla i Còrdova (ILLESCAS & PÉREZ-DANIÉLS, 2008), i a Illes Balears, a Mallorca (SIQUIER *et al.*, 2005; MIR, 2007) i a Menorca (MIR & MELIS, 2008), però segons el Banc de Dades de Biodiversitat de Catalunya (LLISTOSELLA, 2011) no havia estat citat fins ara a Catalunya. Es pot confondre amb *B. pulverulentus* Opat., però aquest té els porus més o menys verdosos en madurar, rarament té un reticle a l'estípit i aleshores és molt irregular i difús, la carn acaba essent groguenca i no pas vermellosa o ataronjada i no fa cap olor, contràriament al que succeeix a *B. poikilochromus*. Són semblants també *B. luridus* Sowerby, que té els porus de color vermell viu des de l'inici, i *B. torosus* Fr. & Hök, que es diferencia principalment pel color blanquinós o grisenc pàl·lid del pileu. Aquest dos darrers es diferencien també per l'absència de l'olor intensa que caracteritza, d'entrada, *B. poikilochromus*.

AGRAÏMENTS

Volem agrair als companys i amics de l' Associació de Micologia de les Terres de l'Ebre Bitxac els seu suport i que ens hagin acompanyat en les nostres sortides, especialment a P. Prats, M. Arrufat i P. Luque, pels seus valuosos comentaris a l'hora de la identificació de l'espècie.

BIBLIOGRAFIA

- CALONGE, F.D. & REDEUILH, G. (2000).- *Boletus poikilochromus* Pöder, Cetto & Zuccher., una especie mediterránea hallada por primera vez en España. *Bol. Soc. Micol. Madrid*, vol. 25: 277-280.
- CAZZOLI, P. & CONSIGLIO, G. (2001).- Approccio al genere *Boletus*, II. *Riv. di Micol.*; vol. 44 (3): 195-213.
- CETTO, B. (1983).- *I funghi dal vero*. Vol. 4. Ed. Saturnia, Trento, Italia. 688 pp.
- ILLESCAS, T. & PÉREZ-DANIÉLS, P. (2008).- Boletales raros o nuevos para Andalucía. *Lactarius* 17: 17-26.
- LLISTOSELLA, J. (2011). Mòdul Fongs. Banc de Dades de Biodiversitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya i Universitat de Barcelona. <http://biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html>

- MIR, G. (2007).- Cuatro especies del orden boletales recolectadas en la isla de Mallorca. *Errotari, Revista anual de micología*, 4: 17-26.
- MIR, G. & MELIS, J.LL. (2008).- Aportación al conocimiento micológico de las Illes Balears. Menorca. I. *Rev. Catalana Micol.*, vol. 30: 79-92.
- MUÑOZ, J.A. (2005).- *Boletus* s.l. Edizioni Candusso, Alassio, Italia. 952 pp.
- PÖDER, R. (1987).- Eine neue *Boletus*-art aus der Sektion *Luridi*: *Boletus poikilochromus spec. nov.* *Mycologia Helvetica*, 2 (2): 155-163.
- SIQUIER, J.L.; GALLI, R. i SALOM, J.C. (2005).- Contribución al conocimiento micológico de las Islas Baleares (España). XII. *Bol. Soc. Micol. Madrid*, 29: 67-71.